

Naturen hos landmanden

Biodiversitet Potentialet for mere og bedre landmandsejet natur er stort, men det kræver, at biodiversitetsindsatsen bliver mere målrettet og fagligt baseret, end den er i dag.

Der er stort fokus på, hvad landmændene kan gøre på dyrkningsfladen og for de arter, der er almindelige i landskabet. I stedet bør fokus være på de arealer, der udgør levesteder for flest mulige arter. Små råstofgrave som denne indeholder forskellige blomstrende urter, træer og buske samt varme blottede sandflader, der gør stedet til et sikkert levested for en lang række af vilde dyr, planter og svampe.

MOMENTUM+

Andrea Oddershede
Specialkonsulent, SEGES

Heidi Buur Holbeck
Naturchef, SEGES

12.05.20

Nogle landmænd har sjældne arter som tinksmed og klokkeensian inden for ejendomsgrænsen, hvor andre har mere af det 'almindelige', såsom harer og vild kørvel.

Som Danmarks største arealforvalter ejer landmændene alt fra værdifulde naturarealer til majsmarker, og det betyder, at god biodiversitetsrådgivning i landbruget spænder over alt fra planlægning af større indhegninger med helårsgræsning uden fodring, til handleplaner for udvidelse og bedre beskyttelse af småbiotoper i et dyrkningspræget landskab.

Fokusforskydning

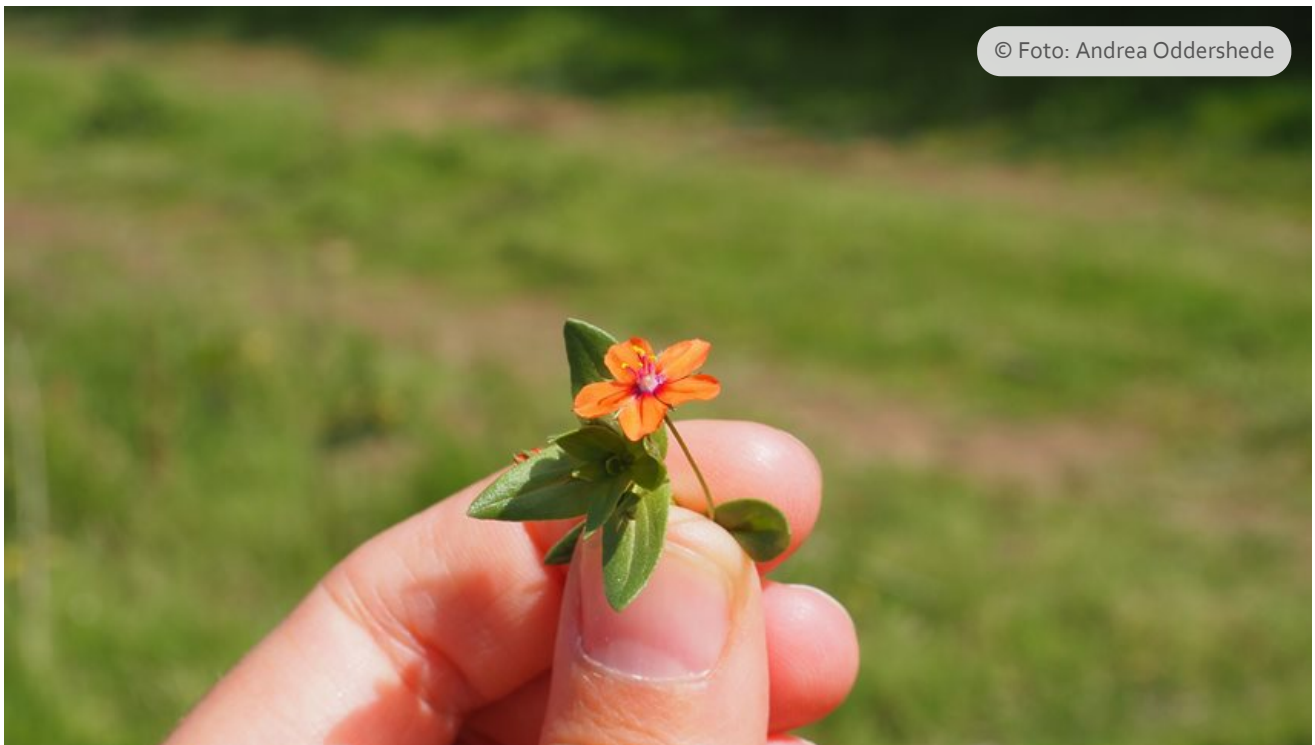
Hvis man vil udnytte det naturpotentiale, som er hos landmændene, så får man mest for pengene ved at tage udgangspunkt i den specifikke bedrift.

Derfor kan man ikke generalisere og sige, at naturtiltag hos landmanden gavner de almindelige eller sjældne arter – for det gavner de arter, som lever på landmandens ejendom – og skulle gerne invitere andre indenfor.

På trods af det store potentiale, der er for at gøre en positiv forskel for den trængte biodiversitet i den landmandsejede natur, så har debatten og rådgivningen længe fokuseret på beskyttelsen af 'agerlandsarterne'.

Og i kampen for at bevare de almindelige arter som almindelige, så risikerer man at ofre de sjældne og truede arter. For at holde fokus kan man med fordel droppe termer som 'agerlandsnaturen' og 'agerlandsarter'.

Ingen arter er opstået som en tilpasning til landbrugslandet, og ingen arter er afhængige af dyrkningsfladen for at overleve. Biodiversiteten (arterne og økosystemerne) er langt ældre end landbruget og er skabt af et tusindårigt samliv med hinanden og under påvirkning af naturlig dynamik.

Rød arve er en af de arter, som vi traditionelt har kaldt agerlandsarter, fordi den ofte kunne findes i markkanterne. Artens egentlige tilpasning er naturlige forstyrrelser, fx i form af kunne være tråd fra store planteædere.

Naturlig dynamik er forstyrrelser, såsom græsning, oversvømmelser, frost, tørke ildebrand og stormfald.

Det giver med andre ord ikke biologfaglig mening at tale om agerlandsarter eller agerlandsnatur, ligesom landskabet fra guldaldermalerierne og Morten Korch-filmene heller ikke er biologiske målsætninger.

Det handler om levesteder

Naturen har brug for plads. Det bedste råd til landmanden og alle andre, der vil hjælpe biodiversiteten, er: Afsæt permanente arealer til vilde arter og naturlig dynamik.

Det gør landmanden opmærksom på, at arealer, som holdes fri af dyrkning og anden tilsåning eller -plantning, er vigtige for biodiversiteten, fordi de vilde arter får lov til at indfinde sig. Dernæst er den naturlige dynamik rigtig vigtig.

Dynamik er i virkeligheden forstyrrelse og kan dække over græsning, naturlig hydrologi (kildevæld, vandløb, søer), sandfygning, stormfald, og andet rod, som skaber variation på arealet – og variation skaber levesteder.

Naturlige forstyrrelser spænder bredt og kan tilpasses den enkelte bedrift. Det kan handle om alt fra det at lade et gammelt læhegn stå og falde sammen til at igangsætte en græsningsindsats i samarbejde med naboen.

Dyrkningsfladen er sekundær, men man kan dog godt tage hensyn til biodiversiteten på dyrkningsfladen, nogle dyrkningsformer kan være mere skånsomme over for biodiversiteten end andre, og nogle tiltag i dyrkningsfladen kan give en hjælpende hånd til biodiversiteten, fx bufferzoner, der beskytter naturarealer imod afdrift og gødskning.

Dyrkningsfladen er i sig selv et usikkert levested, og det er af højere prioritet at passe på biodiversiteten, dér hvor den allerede er.

Dér, hvor det virkelig gælder

Som det er lige nu, så ejes langt de fleste dyr, der bruges i naturforvaltningen af landmænd, dels fordi de ejer naturarealerne, og dels fordi staten udlejer sine mest værdifulde naturarealer som græsningsarealer til landmænd og dyreholdere.

Det er kun den fineste natur, der giver mulighed for at søge græsningstøtte, så det er dér dyrene går. Her er for alvor en mulighed for landbruget for at gøre noget godt for biodiversiteten, for store græssende dyr har en nøglefunktion i naturen.

Deres tilstedeværelse giver naturlige forstyrrelser, som skaber de forhold, der danner levesteder for myriader af andre arter. Så biodiversitetsrådgivning til landmænd er også rådgivning om forvaltning af rigets naturguld, og det er endnu en grund til at fokusere rigtigt i naturformidling til landmændene.

Det kræver stærk formidling og gode græsningsordninger at få dyreholdere til at sende deres heste og kvæg på biodiversitetsvenligt græsningsarbejde på naturarealer.

+ Et bedste råd til landmanden, der vil hjælpe biodiversiteten, er: Afsæt permanente arealer til vilde arter og naturlig dynamik

Pga. incitamentsstrukturen i græsningsstøtteordningerne, vanetænkningen og referencer til guldalderlandskaber, så indløses naturpotentialer ikke altid gennem græsningen. Der kan gå for mange dyr på arealet, således blomsterne spises op, insekterne mangler mad, og fuglene mangler insekter.

På de mest tilgroede arealer kan det også være fristende at genskabe den lysåbne struktur med en hurtig maskinel rydning, men sådan en behandling kan være brutal og ødelæggende for de levesteder, som opbygges over tid i jordoverflade samt i krat og træer.

Vi kan godt formidle biodiversitet til landmænd

Der er kun begrænset fokus, penge og tid disponeret til natur hos landmanden, hvis primære beskæftigelse trods alt er at producere fødevarer og gøre det effektivt.

Samtidig florerer der mange fokusforskydende termer, såsom hverdagsnatur, afgrødediversitet, nyttedyr, faunastriber, blomsterbrak, økosystemtjenester, bestøverdiversitet, med mere, som nemt kan forvirre. Hvad er det rigtige at gøre?

På SEGES viser erfaringen, at en simpel vægtning af naturarealer og naturtiltag, som belønner arealer med høj naturværdi og den effektive indsats for naturen, er vejen frem.

Det giver landbrugsrådgiveren og landmanden et hurtigt overblik og bevidsthed om, hvilke arealer det er vigtigst at passe på, og hvilke tiltag der skaber levesteder for flest mulige arter.

Vægtningen tager altid udgangspunkt i landmandens lov, som i prioriteret rækkefølge lyder:

- Bevar naturområder med en lang kontinuitet og en høj naturværdi
- Beskyt ved at begrænse negative påvirkninger af eksisterende natur
- Genopret beskadiget natur og etabler ny

Fx kunne en landmand ønske at gøre en indsats for de vilde insekter. Der er videnskabelig evidens for, at arealer, der har været disponeret til natur i mange år/altid, og som huser naturligt forekommende plantearter, er et godt levested og fødesøgningsområde for insekter (dette areal scorer højt).

Græssende dyr er et af de mest betydningsfulde virkemidler på naturarealerne. Her er det ekstra vigtigt, at rådgivningen er fagligt kvalificeret til at guide landmanden om dyretryk, regler og biodiversitetsindikatorer. Det sammensatte billede viser to overdrevsarealer, hvor et for højt dyretryk på arealet på øverste foto har bevirket, at blomsterne er spist op, og der ikke er føde til insekter eller mulighed for frøsætning for planterne i løbet af sommeren.

På arealer med udsåede blomster og omlægningstid på 2-3 år er der føde til insekterne, men undersøgelser viser, at de udsåede blomster i højere grad byder på mad for de insekter, som i forvejen kan overleve i et landbrugsdomineret land, og som er almindelige.

Derudover omlægges mange udsåede blomstermarker, hvilket kan have utilsigtede effekter som økologiske fælder for de mange arter af vilde insekter, der bygger rede og overvintrer i jorden (dette areal scorer lavt).

Fagligheden skal styrkes i rådgivningen

I samfundet er der en stigende forventning til landbruget som landets største arealforvalter om at bidrage målbart til at løse biodiversitetskrisen. Den position giver erhvervet mulighed for at vise handledegtighed.

Den lokale landbrugsrådgiver er tæt på landmanden og spiller en vigtig rolle i forhold til at målrette landmandens biodiversitetsindsats. Biodiversitet er nyt land for landbrugserhvervet, og det betyder, at landmanden skal udfordres på sin viden og indsats.

Landbrugsrådgiverens løn er betalt af landmanden, og det medfører en risiko for, at landmanden ikke udfordres.

På SEGES bidrager vi til at geare rådgivningssystemet til at kunne håndtere opgaver med biodiversitetsindhold. Vi kan ikke gøre landbrugsrådgiverne til biologer, men vi kan give dem

værktøjer, som sikrer en effektiv indsats for naturen.

Ved at bruge biodiversitetsindikatorer kan rådgiverne desuden også godt lære at spotte gode levesteder uden egentligt at have noget artskenndskab. Det er alt sammen noget, der gør det lettere at prioritere en naturindsats på en landbrugsejendom.

Men det kræver et endnu større fokus på naturen fra rådgivningscentrene, hvis landmændene skal kunne hente hjælp til en biodiversitetsindsats med effekt.

Emneord:

Biodiversitet

Bæredygtighed

Landbrug

Denne artikel er del af

Momentum+ årgang 2020 nr. 2

